

GECİKMİŞ KONUŞMA

Öğretmen El Kitabı

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Özel Eğitim Rehberlik ve
Danışma Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Gecikmiş Konuşma

ÖĞRETMEN EL KİTABI

OCAK 2001

Hazırlayanlar

Bergin LEVENT

Nazan KAYA

Hasan KIŞ

Ş.Afet GEMİCİ

Düzenleyenler

İsmail TOKSÖZ (Başkan)

Bergin LEVENT

Nazan KAYA

Asude ZİHNİ

Ayla AŞIK

Hülya KAYAOĞLU

Serdar GÜNDOĞAN

Nilgöl MİTHAT (Resimler)

Grafik Tasarım

Hakkı USLU

Teknik Düzenleme

Zekai DURMAZ

Baskı

AÇEM ve 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası (0312) 213 35 75 - 212 62 18 -19

İÇİNDEKİLER

Ön Söz ♥ V

Sunuş ♥ VII

Başlarken ♥ IX

Çocuklarda Dil ve Konuşma Gelişimi ♥ 2

Dil ve Konuşma Gelişimi Aşamaları ♥ 2

Gecikmiş Konuşma Nedir? ♥ 6

Gecikmiş Konuşmaya Ne Yol Açar? ♥ 6

Sınıfınızda Gecikmiş Konuşması Olan Öğrenciniz Varsa Nasıl Anlarsınız? ♥ 8

Gecikmiş Konuşması Olan Öğrencimizle Neler Yapabiliriz? ♥ 10

Bireysel ve Grup Etkinlikleri ♥ 18

Bireysel Etkinlik Örnekleri ♥ 20

Grup Etkinlik Örnekleri ♥ 24

Ek : Dil ve Konuşma Gelişimi Aşamaları ♥ 35

Kaynaklar ♥ 41

ÖN SÖZ

Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimi kadar, eğitimcilerin ve ailelerin aydınlatılması ve bu alanda yaşadıkları sorunların giderilmesi de büyük önem taşımaktadır. Son yıllarda ülkemizde özel eğitim alanında gerçekleştirilen uygulamaların ve elde edilen sonuçların ışığında eğitimcilere ve ailelere yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

Çocuklarımızın eğitiminde en önemli ve öncelikli konu, onların bireysel öğrenme gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Bunu gerçekleştirmede ve eğitimin niteliğini yükseltmede öğretmenlerimize, ane ve babalara önemli görevler düşmektedir.

Özel eğitim gerektiren çocuklarımızın eğitiminde; erken çocukluk döneminden başlayarak, bireysel farklılıkları ve gelişimsel özellikleri sürekli ve düzenli olarak gözlemlemek ve sistemli değerlendirmeler yapmak çok önemlidir. Bu süreç, onların gelişiminde ortaya çıkan güçlüklerin ve yetersizliklerin zamanında tanınmasını ve eğitime erken başlanarak istendik davranışların gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Öğretmenlerimiz için hazırlanan "Gecikmiş Konuşma Öğretmen El Kitabı"nın eğitimcilerimizi bu konuda aydınlatmada, bilinçlendirmede, duyarlılıklarını artırmada ve özel eğitim alanında kaynak yetersizliğini gidermede önemli bir işlevi olacağına inanıyorum. Değerli eğitimcilerimizden gelecek öneri ve katkılarla daha da zenginleşeceğini düşündüğüm bu kitabın hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür ediyorum, yararlı olmasını diliyorum.

Metin BOSTANCIOĞLU
Millî Eğitim Bakanı

SUNUŞ

Özel eğitimde engel kategorilerine göre en kalabalık grubu, dil ve konuşma güçlüğü olan çocuklar ve gençler oluşturmaktadır. Diğer engel gruplarında ise eşlik eden ek bir engel olarak karşımıza çıkması bu güçlükten etkilenenlerin oranını kuşkusuz daha da fazlalaştırmaktadır.

Günümüzde dil ve konuşma güçlükleri farklı bir ortam ile düzeltilecek bir güçlük olarak görülmektedir. Bu çocukların eğitimi normal sınıflarda özel eğitim önlemleri alınarak sürdürülmesi temeline dayanır. Bu bağlamda dil ve konuşma güçlüklerini diğer engel gruplarından ayıran en önemli ve anlamlı fark, sınıf içi düzenlemeler ve götürülecek destek eğitim hizmetleri ile düzelebilme şansına sahip tek engel grubu olmasıdır.

Bu doğrultuda dil ve konuşma güçlüğü olan çocuklara götürülen eğitim hizmetlerinin niteliğini ve niceliğini artırmak amacıyla, özellikle kaynaştırma uygulamalarının yaygınlaştırılması, özel ihtiyaçlara yönelik kurum açılması, eğitim ortamları ve eğitim programlarının geliştirilmesi, personelin yetiştirilmesi, destek eğitim hizmetlerinin sağlanması, öğretmen ile aile eğitimi ve rehberliğinin geliştirilmesi yönündeki çalışmalarımız hızla devam etmektedir.

"Gecikmiş Konuşma Öğretmen El Kitabı"nın hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür eder, benzer çalışmaların devamını dilerim.

Bener CORDAN
Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarı

BAŞLARKEN...

Türkiye'de her yıl doğan çocuklardan azımsanmayacak bir kısmı diğerlerinden farklı bakım, ilgi, eğitim ve sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyar. Bunların büyük çoğunluğu engelli çocuklardır. Bu grup içinde en yaygın güçlük grubunu "dil ve konuşma güçlüğü olan çocuklar" oluşturur.

Bakanlığımız dil ve konuşma güçlüğü olan çocuklara yönelik eğitim ve sağaltım hizmetlerini, 1955 yılında rehberlik ve araştırma merkezinin Ankara'da kurulması ile başlatmıştır. Zirâ, Ülkemizde dil ve konuşma güçlükleri alanında eleman yetiştirmeye yönelik bir program bulunmadığından, bu çocuklara yönelik eğitim ve sağaltım hizmetlerinin, rehberlik ve araştırma merkezlerinde görev yapan rehber öğretmenler (psikolojik danışman) tarafından verilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Personel yetiştirilmesi amacıyla ilk olarak 1962 yılında "konuşma ve lisan arızaları kursu" düzenlenmiş, 1987 yılından itibaren de "dil ve konuşma güçlüğü olan çocukların eğitim semineri" her yıl düzenli olarak tekrarlanmıştır. 1997 yılında sınıf öğretmenleri için de "dil ve konuşma güçlüğü olanların eğitimi seminerleri" eğitim-uygulama ağırlıklı, kademeli olarak düzenlenmeye başlanmış, böylece hedef kitle genişletilerek, aile ve öğrencilere doğrudan hizmet verilmesi amaçlanmıştır.

Bakanlığımız "Kültürel Değişim Programı" çerçevesinde iki uzmanını 2000 yılı içerisinde "logopedi" (dil ve konuşma güçlüğü olanların eğitimi) konusunda incelemelerde bulunmak ve eğitim almalarını sağlamak üzere Bulgaristan'a göndermiştir. Ankara Valiliği ile işbirliği yapılarak okulöncesi, sınıf öğretmenleri ile ailelere yönelik seminerler düzenlenmiştir. Ankara ilinde pilot olarak başlatılan

bu seminerlerin Türkiye genelinde yaygınlaştırılması planlanmıştır. Ayrıca okulöncesi dönemde dil ve konuşma güçlüğü olan çocuklar için eğitim modeli geliştirmek amacıyla bir proje üzerinde çalışmalar başlatılmıştır.

Üniversitelerden alınan görüşler, geniş literatür taraması ve Bulgaristan gözlemleri doğrultusunda hazırlanan, öğretmen ve ailelerin hizmetine sunduğumuz bu kitaplar Ülkemizde hissedilen dil ve konuşma güçlüğü olanların eğitimi ile ilgili uzman ve kaynak eksikliğinde aile ve öğretmenlere rehber kitaplar olması nedeniyle önem kazanmaktadır.

Uzun ve yorucu bir çalışmanın ardından oluşturulan bu kitaplarda emeği geçen başta Dil ve Konuşma Güçlüğü Olanların Eğitimi Şube Müdürü Bergin LEVENT ve Nazan KAYA olmak üzere, herkese teşekkür eder, aile, öğretmenlerimiz ve çocuklarımız için yararlı olmasını dilerim.

A.Haydar SILDİROĞLU
Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri
Genel Müdür V.

Sevgili Öğretmenler,

Öğrencileriniz arasında “gecikmiş konuşma” sorunu olan var mı? Neler hissediyorsunuz? Sınıf ortamında uyumunu nasıl desteklemelisiniz? Ailesiyle nasıl ilişki kurmalısınız?... Kısaca ona nasıl yardımcı olabilirsiniz?

...

Gecikmiş konuşması olan öğrencinizin de diğer öğrencileriniz gibi kendine güvenen bağımsız bir kişi olması için gereken sevgi ve kabulü ailesiyle iş birliği içerisinde ona verebilecek en önemli kişilerden birisi de sizsiniz.

Bu el kitabında sizin gecikmiş konuşma ile ilgili “sorularınıza” ve “hislerinize” yanıt vermeye çalıştık. Gecikmiş konuşma ile ilgili bilginiz ne kadar fazla olursa öğrencinize yardım etme olanağınız da o kadar fazla olacaktır.

Kolay gelsin...

ÇOCUKLARDA DİL VE KONUŞMA GELİŞİMİ

Çocuğun dil gelişimi doğumdan itibaren izlendiğinde doğuştan getirdiği bir ses kapasitesinin olduğu görülmektedir. Doğumdan sonraki ilk aylarda bebek ağlama, gülme, hıçkırma, bağırma gibi kendiliğinden birtakım sesler çıkartırken, dışardan işittiği sesleri de taklit etmeye başlar. Ses

taklitleri, hece tekrarları ve ilk sözcüğün söylenmesi gibi dil gelişimindeki belirgin aşamalar izlenerek, çocuğun konuşulanları anlaması ve konuşmaya başlaması gerçekleşir. Çocuk olgunlaştıkça konuşma üzerindeki denetimi artmakta, bunun yanı sıra çevrenin ve eğitimin gelişim üzerindeki etkinliği de önem kazanmaktadır.

DİL VE KONUŞMA GELİŞİMİ AŞAMALARI*

Çocuklarda dil ve konuşma becerilerinin kazanıldığı yaşlar sabit ve değişmez değildir, önceden tahmin edilebilir bir sıra izlediği söylenmektedir. Buna göre ;

** Dil ve Konuşma Gelişimi Aşamaları Ek1'de sunulmuştur.*

ÇOCUK ÖNCE AĞLAYARAK KONUŞUR.

- ◆ Yumuşak seslere mırıldanarak, sert, yüksek seslere korkup ağlayarak tepki verir.
- ◆ Sesi gözleri ile takip eder.

SESLERLE OYNAR, TAKLİT EDER, SES ÜRETİR.

- ◆ Seslerdeki değişiklikleri ayırt edebilir. Ayırt etme yavaş yavaş anlamlı hâle gelir.
- ◆ Başkalarının çıkardığı sesleri tekrarlar.
- ◆ Şaşkınlığını, sevincini; hareketleri ve çıkardığı seslerle ifade eder.

SÖZCÜK ÜRETMEYE BAŞLAR

- ◆ Telâffuzu tam anlaşılır değildir. Tek sözcük, ses ve mimiklerle desteklenerek, tüm bir cümle yerine kullanılabilir.
- ◆ Sözcükleri anlamlarından farklı kullanabilir.
- ◆ Anladığı sözcük sayısı kullandığı kelime sayısından fazladır.

SÖZCÜK DAĞARCIĞI GELİŞİR

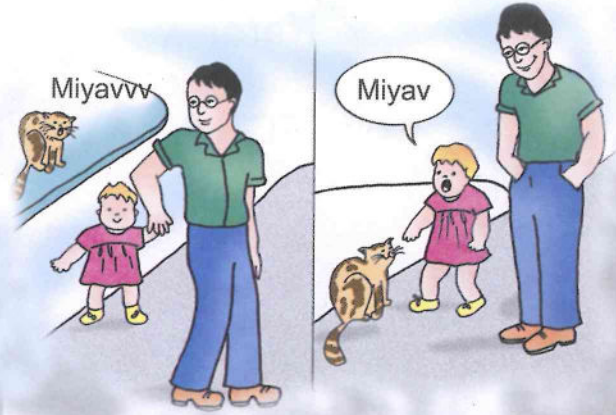
✦ Sözcükleri bir araya getirerek kısa cümleler kurmaya başlar, oldukça anlamsız sözcükleri art arda kullanabilir.

✦ Başkalarının söylediği sözcükleri tekrarlar.

✦ Konuşmasının giderek daha anlaşılır hâle geldiği görülür.

4 ♥ GECİKMİŞ KONUŞMA

DÖRT-BEŞ SÖZCÜK UZUNLUĞUNDA CÜMLELER KURAR

✦ Sürekli konuşmak ister.

✦ Söylemek istediği sözcükleri çabuk bulamaz ve kolaylıkla kullanamaz.

✦ Bu dönemde çocuğun düşünme hızı sözcükleri çıkarılma hızından fazladır. Çocuk konuşurken duraklar, ses, hece ve sözcük tekrarları yapar.

CÜMLELER UZUN VE ÇEŞİTLİDİR

- ✦ Konuşmasını dinleyiciye göre değiştirme becerisi gösterir.
- ✦ "Eğer , ... zaman ve çünkü..." gibi bağlaçlar kullanabilir .
- ✦ Espri yapar, değişik ve acayip sözcükleri gülünç bulur.
- ✦ Ezbere şiir, şarkı... söyleyebilir.

ÇOCUK OKUL ÇAĞINA GELDİĞİNDE KONUŞMA ŞEKLİ VE GRAMERİ, ÇEVRESİNDEKİ KONUŞMA ŞEKLİNE UYAR

Dil ve konuşma bundan sonra da gelişmeye devam eder. Bazen bazı sesleri daha sonraki yaşlarda kazanabilir.

GECİKMİŞ KONUŞMA

GECİKMİŞ KONUŞMA NEDİR ?

Çocuğun konuşması yaşından beklenenden çok geri ya da konuşma gelişimi açısından çok daha yavaşsa, o çocuğun konuşması gecikmiş konuşma olarak adlandırılır.

GECİKMİŞ KONUŞMAYA NE YOL AÇAR ?

Çocuğun konuşmasının neden geciktiğini öğrenmek alınacak önlemler konusunda bir fikir verebilir.

Zihinsel yetersizlik temel becerilerin gelişimini geciktirebilir, hatta engelleyebilir. Yarık damak, tavşan dudak gibi konuşma organlarında oluşan bir problem doğrudan dil ve konuşma gelişimini geciktirebilir. Fiziksel yetersizlik, işitme kaybı ve görme özürü gibi bazı duyuşsal kayıplar, erken dil ve bilişsel gelişim için önemli olan deneyimleri engelleyebilir, bu durumda da çocuk çevrenin ve duyuşların zengin kaynağından ve sonuç olarak bilgiden yoksun kalabilir. Uzun süreli hastalıklar ve çocuğun sık sık hastalanması da dil ve konuşma gelişimini geciktirebilir.

Eğer çocuğun çevresinde ilgisini çeken, dil ve konuşma gelişimini destekleyen bir ortam yoksa, gelişimi daha yavaş olabilir. Bu konudaki uyarıcıların yetersizliği, uyarım eksikliği konuşmada gecikmeye yol açabilir. Çocuklar yetişkinlerle ve yaşıtlarıyla birlikte oynamak isterler. Yetişkinler de çocukların bu özelliğini dikkate alarak onlarla oyun oynamaya, konuşmaya uygun ortamlar yaratmalıdır... Çocuğun ait olma, sevme ve sevilme, kabul edilme gibi gereksinimlerinin giderilmemiş olması duygusal yoksunluğa yol açabilir. İki dil konuşulan ev ortamı, baskıcı aile tutumları, düşük sosyoekonomik düzey gibi çevresel faktörler de dil ve konuşma gelişimini geciktirebilir.

Bazen çocuğun geçmişinde veya çevresinde, konuşmasındaki gecikmeye etki edecek herhangi bir neden görülmeyebilir. Bazen de bir çok problem vardır. Fakat hiç biri dilde gecikme yaratacak kadar önemli ya da şiddetli değildir. Çocuk her nedense konuşmamaktadır. Bu konuşmalarında gecikme olmuş bir çok çocuk için geçerlidir.

SINIFINIZDA GECİKMiŞ KONUŞMASI OLAN ÖĞRENCİNİZ VARSA NASIL ANLARSINIZ ?

Konuşma güçlüğü ne kadar erken fark edilirse, çocuğa o kadar fazla yardım edilebilir. Konuşma güçlüğü erken fark edildiğinde, güçlüğü önüne geçmek ya da önlemek mümkün olabilmektedir.

Gecikmiş konuşma hem derece hem tür olarak çok değişiklik gösteren bir dil ve konuşma güçlüğüdür. Tanılama daha çok gözlem ve çocuğun yakınlarından alınan dolaylı bilgilerle yapılmaktadır. Bu iki nedenden ötürü, kesin bir belirti listesi yapmak güç olmaktadır. Ama yine de ipuçlarını yakalamaya yardım edecek belirtileri sıralamak yararlı olacaktır. Tanılamada siz öğretmenlerin gözlemleri önemli bir yer tutmaktadır. Öğrencinizi gözlemlerken, aşağıdaki belirtilerin onda olup olmadığına dikkat etmeniz yapılacak tanılamayı kolaylaştıracaktır.

Gecikmiş konuşması olan çocukların :

- ✿ Kısıtlı sözcük dağarcıkları vardır. Ya hiç konuşmazlar ya da zor anlaşılan birkaç sözcük kullanabilirler.
- ✿ Yutma, çiğneme, salya akıtma sorunları olabilir.
- ✿ Düşünce ve isteklerini anlatmada zorlanabilirler.
- ✿ Jest, mimik, işaret kullanmaya yönelebilirler.

- ❁ İletişim kurmaya karşı isteksiz davranabilirler.
- ❁ Çevrelerindeki seslere, konuşmalara ilgisiz davranabilir, dinlemez görünebilirler.
- ❁ Anlaşılmaz sesler çıkarabilirler.
- ❁ Çevreleriyle ve girdikleri yeni ortamlarda uyum güçlükleri gözlenebilir.
- ❁ Yalnız kalmayı tercih edebilirler.
- ❁ İsteklerini, düşüncelerini dile getirirken hoş olmayan (vurma, çarpma, ağlama, bağırma gibi) tepkilerde bulunabilirler.
- ❁ Dikkat süreleri kısa ve dağınık olabilir.
- ❁ Kavramları geç ve uzun zamanda öğrenebilirler.
- ❁ Bellekleri zayıf olabilir.
- ❁ Öğrendikleri bilgileri transfer edemeyebilirler.

GEÇİKMİŞ KONUŞMASI OLAN ÖĞRENCİMİZLE NELER YAPABİLİRİZ ?

Gecikmiş konuşması olan öğrencimize yönelik öncelikle yapmamız gereken onun varlığını kabul etmemizdir. Böylece diğer öğrencilerin ve velilerin de güçlüğü olan öğrenciyi kabul etmeleri kolaylaşacaktır.

PROGRAM VE PLÂNLARDA....

Dil ve konuşma güçlüğü olan çocuğa yönelik plânlanan eğitim etkinlikleri uygulanırken basitten karmaşığa, somuttan soyuta, özelden genele, yakından uzağa biçiminde bir yol izlenmelidir.

Eğitime öğrencinin en başarılı olduğu ve en iyi bildiği noktadan başlanılmalıdır.

Bireysel farklılıklar hiçbir zaman göz ardı edilmeden sınıfın seviyesi sürekli kontrol edilmelidir. Hedef davranışlar öğrencinin düzeyine göre ayarlanmalı, uygun eğitim, araç, gereç ve tekniklerle desteklenmelidir.

Öğrencilerimizdeki bireysel farklılıkları göz önüne alarak hazırlayacağımız eğitim programlarının başlatılması, yürütülmesi için özel plânlara ihtiyacımız vardır. Bu plânlar okulunuzda bulunan "Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Geliştirme Birimi" tarafından hazırlanacaktır.

Gecikmiş konuşması olan çocuklar için hazırlanacak olan program ve plân;

- ✎ Çocuk merkezli olup çocuğun tüm gelişim alanlarını kapsamalıdır.
- ✎ Ailenin katılımını ve diğer eğitim personelinin desteğini içermelidir.
- ✎ Dil ve konuşma güçlüğü olan öğrencinin neleri nasıl yapabileceği belirlenmiş olmalıdır. Hedef davranışlar öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyine uygun olmalıdır.
- ✎ Değerlendirme yapılırken öğrenci, sınıftaki diğer öğrencilere göre değil, kendi içinde değerlendirilmelidir.
- ✎ Uygulama öncesi ve sonrası değerlendirme sonuçları konusunda aile bilgilendirilmelidir.

EĞİTİM ORTAMLARINDA ...

♥ Psikolojik Ortamlar

Öncelikle eğitimin niteliğini ve verimliliğini arttıran okul iklimine yani psikolojik ortama önem verilmelidir.

Bireysel farklılıkları göz önüne alan tutarlı ve özünde sevgi olan bir okul ortamı sağlanmalıdır.

♥ Sosyal Ortam

Dil ve konuşma güçlüğü olan öğrenci yeterli sözel iletişimi gerçekleştiremediği için, arkadaşları tarafından önce merak konusu olacaktır. Bu merakın arkasından, hem bu öğrencide hem de diğer öğrencilerde, yeni duruma eşlik edebilecek birtakım uyum sorunları ortaya çıkabilir. Buna fırsat vermemek için öğrencilerin meraklarını doğru ve gerçekçi bilgilerle gidermek gereklidir.

Öncelikle öğrenciler dil ve konuşma güçlüğü olan öğrencinin özellikleri konusunda bilgilendirilmelidir. Öğretmen, dil

ve konuşma güçlüğünden dolayı çocuk sınıfa gelmeden önce veya tespit edildikten sonra, sınıfındaki diğer öğrencileri ve ailelerini bilgilendirmelidir. Bu bilgilendirme okulun diğer personeli ve okul çevresini de kapsamalıdır.

► Okulda ve sınıfta düzenlenen çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklerde dil ve konuşma güçlüğü olan öğrencinin performansı ve yetenekleri doğrultusunda görev ve sorumluluk almasına önem verilmelidir.

► Okul ve sınıfta düzenlenen sosyal ve kültürel etkinliklere aile katılımının ve iş birliğinin sağlanmasına özen gösterilmelidir.

► Çocukların kendilerini özgürce ifâde imkânı bulacakları sosyal ortamlar sağlanmalıdır.

► Dil ve konuşma güçlüğü olan öğrencinin arkadaşlık ve grup ilişkileri gözlenmeli, gerekirse eğitimsel çalışmalarla desteklenerek gerekli önlemler alınmalıdır.

► Dil ve konuşma güçlüğü olan öğrencinin, tavır ve davranışlarının sınıf ya da okul içerisinde alay konusu olmamasına dikkat edilmeli, çocuğa ad takma gibi davranışlardan kaçınılmalıdır.

► Dil ve konuşma güçlüğü olan öğrencinin, ortaya çıkabilecek sorunlarla baş edebilmek ve bilimsel gelişmeleri izleyebilmek için, uzman kişi ve kurumlarla iş birliği yapılmalıdır.

♥ Fizikî Ortam

- ▶ Öğrenci okulda mevcudu en az olan sınıfa yerleştirilmelidir.
- ▶ Öğretmen ve konuşmacıyı en iyi görebileceği, duyabileceği yere oturtulmalıdır.

AİLE EĞİTİMİNDE...

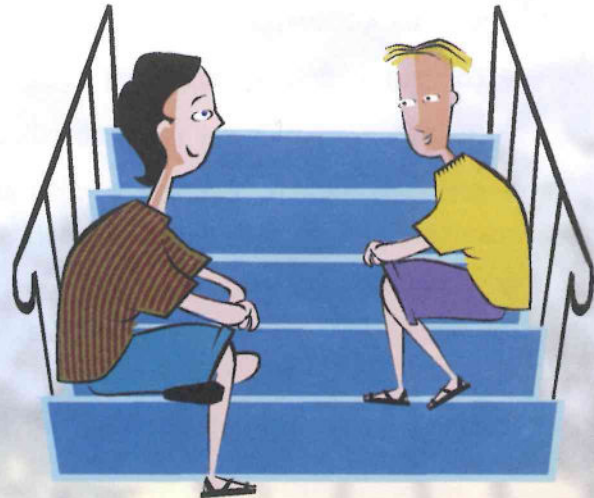
Eğitimin niteliğinin artırılması, hedeflenen davranışların kazanılması ve kalıcı olması aile ile yapılacak iş birliği sayesinde gerçekleşebilir.

- ▶ Öncelikle aileye okul ve sınıfa yakın olma duygusu verilmelidir.
- ▶ Aile ile iş birliği okulun açıldığı günden başlayıp düzenli aralıklarla devam etmeli, karşılıklı bilgi ve deneyimlerden yararlanılarak çözüm yolları aranmalıdır.
- ▶ Okulda ve sınıfta düzenlenen sosyal ve kültürel etkinliklere ailenin katılımı sağlanmalıdır.
- ▶ Çocuğun sportif, sosyal faaliyetlere aktif olarak katılımı için aile yönlendirilmelidir.
- ▶ Eğer çocuk terapi ya da eğitim alıyorsa öğretmen, aile ve uzman iş birliği önemlidir.
- ▶ Diğer ailelerin de bilgilendirilmesi, desteklerinin alınması sağlanmalıdır.
- ▶ Çocuğun tüm alanlarda gelişimini destekleyen nitelikli televizyon ve bilgisayar programlarından yararlanılmalıdır.

DAHA SAĞLIKLI BİR İLETİŞİM İÇİN...

Konuşurken ve dinlerken;

- Öğretmen gecikmiş konuşması olan öğrencisi ile göz göze iletişim kurmaya özen göstermelidir.
- Öğretmenin yüzü öğrenciye dönük olmalı, konuşulanın duyulduğundan emin olunmalıdır.
- Konuşmanın akışına uygun, anlamı güçlendiren jest ve mimikler kullanılmalıdır. Ancak abartılı jest ve mimiklerden kaçınılmalıdır.
- Uzun ve devrik cümleler yerine kısa, basit ve kurallı cümleler tercih edilmelidir. Abartılı dudak hareketlerinden kaçınılmalıdır.
- Yüksek sesle konuşulmamalıdır.
- Sözcükler hecelenmeden verilmelidir.

Gecikmiş konuşması olan öğrencinin hatalarını doğrudan düzeltmek yerine;

- ▶ Çocuğun öncelikle doğru sesi ya da sözcüğü dinlemesine fırsat verilmelidir.
- ▶ Düzgün diksiyonla ses ya da sözcük cümle içinde bol bol tekrarlanmalıdır.
- ▶ Diksiyon hataları, özellikle 9 yaşın altındaki çocuklarda, mümkün olduğunca doğal gelişim sürecine bırakılmalıdır.
- ▶ Dil ve konuşma güçlüğü olan öğrenciye soru sorulduğunda, çocuğun sesini ayarlaması, heyecanını yatıştırması ve kendisini hazırlaması için zaman tanınmalıdır.
- ▶ Sınıfta görsel-işitsel araç ve gereçler kullanılmalı, kaynak kişilerden yararlanılmalıdır.
- ▶ Müzik eğitimi dil ve konuşma güçlüğü olan çocukların dil gelişimini olumlu yönde etkiler. Ayrıca sınıf içi gösteriler, yaratıcı drama etkinlikleri, gözlem, deney, örnek olay, model olma, soru-cevap gibi yöntemlere yer verilmesi yararlı olacaktır.

Dil ve konuşma güçlüğü olan öğrenciyle iletişim kurarken;

► Dokunmanın önemi unutulmamalıdır.

► Öğrencinin olumlu davranışları mutlaka görülmeli ve düzeyine, yaşına, cinsiyetine, özelliklerine uygun pekiştireçlerle ödüllendirilmelidir.

► Pekiştirece neden olan davranışın öğrenciye fark ettirilmesi gereklidir. Pekiştireç olumlu davranışın hemen ardından verilmelidir.

► Pekiştireç hedef davranışa ulaşmada izlenecek aşamalarla orantılı olarak kullanılmalı, her zaman aynı tür pekiştireçler sunulmamalıdır.

Ayrıca;

► Ortaya çıkabilecek herhangi bir sorunla karşılaşmamak için, okuldaki diğer öğretmen ve görevliler, sınıfa gelebilecek misafir ve denetleyiciler, dil ve konuşma güçlüğü olan öğrenci ile ilgili bilgilendirilmelidirler.

BİREYSEL VE GRUP ETKİNLİKLERİ

Gecikmiş konuşması olan çocuklarla bireysel ve grup etkinlikleri düzenlemek dil ve konuşma gelişimi açısından gerekli ve önemlidir.

Aşağıda bireysel ve grup etkinliklerinde dikkat edilecek noktalar ve bazı etkinlik örnekleri bulacaksınız. Bu etkinlikleri çeşitlendirebilir ve sınıfınızın koşullarına göre yeniden yapılandırabilirsiniz.

- Bireysel ve Grup Etkinliklerinde Nelere Dikkat Etmeliyiz?
- Etkinlikler sırasında çocuğun doğallığını bozacak her türlü yaklaşımdan kaçınmalıyız.
- Etkinliklerin gelişimsel olarak çocuğa uygun olmasına dikkat etmeliyiz ve ilgisini çekecek şekilde hazırlamalıyız.
- Etkinlik ortamı ve kullanacağımız materyallerin, çocuğun yaşına uygun ve güvenli olmasına özen göstermeliyiz.
- Çocuğun anlama düzeyine uygun sözel talimatlar seçmeliyiz.

► Amaçlanan davranış için öncelikle model olmalıyız. Yine de çocuk o davranışı öğrenmede zorlanırsa, onu desteklemeliyiz.

► Çocuğu etkinlikte yer alması için zorlamamalı, kendiliğinden katılmasını beklemeliyiz.

► Etkinlikle ilgili olarak konuşmalıyız; onu da yaptıkları hakkında konuşması için desteklemeliyiz

► Etkinlik süresini çok iyi ayarlamalıyız. Çok kısa süren etkinlikler çocukta hayal kırıklığı yaratabileceği gibi, çok uzun etkinlikler de sıkılmasına yol açabilir. Eğer çocuk etkinlikten sıkılmışsa, farklı şekillerde sunmalıyız.

► Çocuğun giysilerinin rahat hareket edebileceği nitelikte olmasına özen göstermeliyiz.

BİREYSEL ETKİNLİK ÖRNEKLERİ

A□

ÖĞRENMEYE HAZIRLIK BECERİLERİ İÇİN

✓ Etkinlikleri uygulamadan önce;

- Göz göze gelme,
- Dokunma,
- Dikkat kontrolünü sağlama,
- Ortak ilgi oluşturma gibi becerileri sağlamış olmalıyız.

B

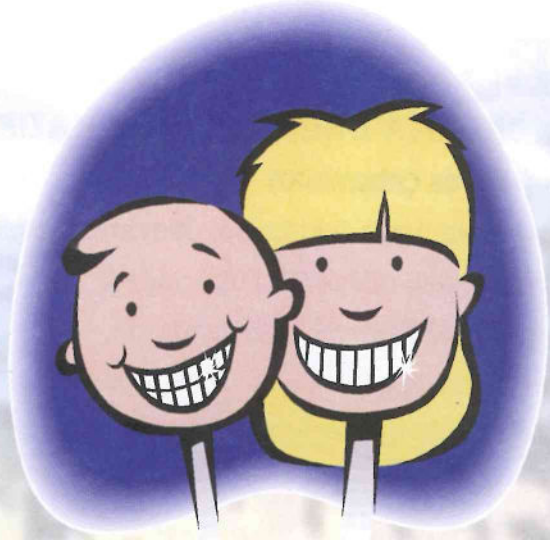
KONUŞMA ORGANLARININ HAZIR HÂLE GETİRİLMESİ İÇİN

✓ Nefes Çalışmaları

- Masa üstündeki kağıdı üfleyerek hareket ettirme,
- Aynaya üfleyerek buğu yapma,
- Suyu üfleyerek dalgalandırma,
- Kamışla su veya sıvı içme, üfleme,
- Rüzgâr gülü üfleme,
- Mum üfleme,
- Mızık, flüt gibi müzik aletleri ile denemeler yapma,
- Pinpon topunu üfleyerek masadan düşürme,
- Islık çalma,
- Balon şişirme,
- İpe oyuncak asıp üfleyerek hareket ettirme.

✓ Dil, dudak, çene, yüz kasları alıştırmaları

- Dudağın etrafına çikolata, şeker sürüp yalama,
- Aynaya bakarak dilini değişik şekillerde hareket ettirme,
- Dondurma, lolipop yalama,
- Dili dışarı çıkarıp-çekme,
- Dudaklarını açıp kapama, büzme,
- Yüzü komik şekillere sokup çocuğun da aynı şekli uygulaması,
- Çiklet çiğneme,
- Çeşitli yüz hareketleri (gülme, kızma, somurtma, öpücük verme),
- Çeşitli sesler çıkarma (kahkaha, hıçkırık, hapşırma).

C □ SESLERİ DİNLEME, ANLAMA VE KULLANMA

Çevreden gelen sesleri dinleme ve ayırt etme	Zil sesi, kuş cıvıltıları, korna sesleri, insan sesleri, saat tıkırtıları, rüzgâr sesi, yaprakların hisirtisi, su sesi, ayak sesleri gibi
Ses üretme	Nesneleri birbirine ya da başka yerlere vurarak, sallayarak, bir kâğıdı yırtarak, buruşturarak, iki şeyi birbirine sürterek, bir şeyi bir şeyin içine atarak, bazı şeyleri kapatarak ses üretmek, el çırpma, parmak şıklatma, öksürmek, hapşırma, kaşıma gibi
Basit talimatlara uyma	Al, otur, ver, aç, git ... gibi
Hareket taklidi yapma	Vücut ile yapılan hareketleri çocuğun izlemesini isteme
Sözel uyarılarla hareket taklidi yapma	Sözel olarak belirtirken, hareketi de aynı anda yapmak
Hareket yapmasını söyleme	Hareketi göstermeden söyleyerek, yapmasını beklemek
Bir nesnenin farklı nesnelerle olan ilişkisinden doğan sesin ne olduğunu bulma	Bardak, kâğıt, su, boncuk gibi seçilen nesneler çocuğa gösterilir, sonra çocuğun gözleri kapalıyken iki nesne ile ses çıkarılır ve hangi nesnelerin sesi olduğunu bulması istenir
Hareket ile sesi bağdaştırma	Eyleme uygun sesi çıkartma, sözcüğü kullanma
Tek bir nesneyi içeren talimatı dinleme, yerine getirme	"Kalemi al." gibi
Tek bir nesne ile iki eylem gerektiren talimatı dinleme, yerine getirme	"Kalemi al, bana ver." gibi
İki eylem, iki nesne gerektiren talimatı dinleme, yerine getirme	"Kapıyı aç, silgiyi ver." gibi
İstek içeren cümleleri soru hâline getirme	"Kalemi verir misin?" gibi
Konuşma seslerinin altındaki (fondaki) sesleri ayırt etme	Konuşurken, dışarıdaki rüzgârın sesini ayırt etme gibi
Konuşma üzerinde dikkat toplama, izleme ve tekrar etme	★ Konuşan Ayna (Konuşurken ses, hece, sözcük, cümle çocuk tarafından tekrarlanır veya aynı anda söylenir.) ★ Fısıltı çalışması (Fısıltıyla konuşarak çocuğun dikkati konuşma üzerine çekilir.)
Duyguları tanıma, ayırt etme	Sözcüklere yüklenen duyguları tanıması ve kendisinin de sözcüklere yüklenen duyguları kullanması

GRUP ETKİNLİK ÖRNEKLERİ

1

İsmi Söyle

Öğretmen çocuklara müzik eşliğinde dans edebilecekleri bir ortam sunar, müziği durduğunda birbirlerine en yakın iki çocuğun adlarını söylemeleri beklenir. Çalışma “adı ve doğduğu kent”, “adı ve en sevdiği yemek”, “adı ve en sevdiği hayvan” gibi konularda çeşitlendirilerek sürdürülür. Sonra sıra ile her bir çocuk ortaya gelir. Diğer çocuklar onunla ilgili bilgileri hatırlayıp söylemeye çalışırlar.

2

Sevenler Sevmeyenler

Öğretmen çocuklara “köpek sevenler ve sevmeyenler ayrılın” talimatını verir. Art arda bu talimatları çeşitlendirir, “pilav sevenler sevmeyenler”, “top oynamayı sevenler, sevmeyenler”, “köpekten korkanlar, korkmayanlar”, “kardeşi olanlar, olmayanlar”, “evlerinde hayvan besleyenler, beslemeyenler” gibi.

Öğrencilerden de buna benzer soruları oluşturmaları ve gruba söylemeleri istenir. Oyun böylece sürdürülür.

24 ♥ GECİKMİŞ KONUŞMA

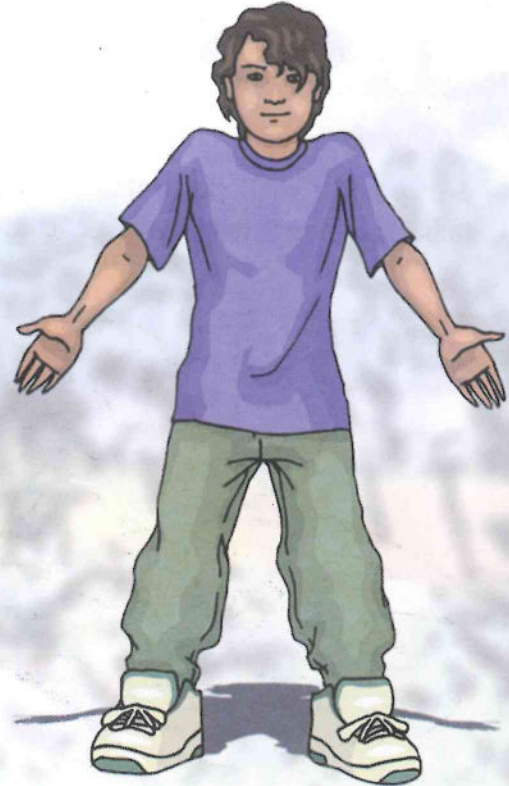

3

Sessizlik Oyunu

Sessiz durabilme yeteneğini ortaya çıkarmaya yarayan bir oyun ya da alıştırtma türüdür. Gecikmiş konuşması olan çocuklarda sessiz durma sınırı oldukça dardır. Bunun genişletilmesi gerekir. Bu bakımdan ara sıra başvurulabilecek bir alıştırtmadır. Sınıf içinde olduğu kadar bireysel çalışmalarda da kullanılabilir.

Öğretmen, sessiz durma süresince çocukları iç ve dış mekandan gelen sesleri dinlemeye de yönlendirebilir.

4

Meyve Sepeti

Grup halka şeklinde sıralanır. Her çocuğa bir meyve ismi verilir. “Elmalar yer değiştirsın” talimatıyla başlanır, elma ismi verilen çocukların yer değiştirmesi beklenir. Oyun “armutlar yer değiştirsın”, “muzlar yer değiştirsın”, “elmalarla muzlar yer değiştirsın”, gibi talimatlarla devam eder. “Meyve sepeti”

dendiğinde ise tüm öğrencilerin yer değiştirmesi beklenir. Oyun “Yaz meyveleri otursun, muzlar zıplasın, portakallar el sallasın.” gibi talimatlarla çeşitlendirilerek sürdürölür.

5

Balon Oyunu

Grup yarım ay biçiminde ayakta dizilir. İlk çocuğa bir balon verilir. Balonu yukarı doğru tek eliyle yükseltmesi ve her balona vuruşta sıra ile 10'a kadar sayması istenir. Balonu yere düşürmeden 10 vuruş yapıp her vuruşta uygun sayıyı söyleyen çocuk balonu kendinden sonra gelene verir. Bu oyunda sayılar azaltılıp çoğaltılabilir, yanı sıra renkler, aylar, haftanın günleri, hayvanlar gibi konular seçerek de uygulanabilir.

6

Adını Koy

Bir torbaya nesneler ya da nesne resimleri konulur. Sıra ile her çocuk torbadan bir nesne ya da nesne resmi çeker. Eline aldığıının ne olduğunu söylemesi beklenir. Bu oyun "ne, ne işe yarar, neden yapılmış" gibi talimatlarla zenginleştirilebilir.

7

İşlevler ve Sesler

28 ♥ GECİKMiŞ KONUSMA

Belirli bazı işler ele alınır. Bu işler yapılırken nasıl ses çıkarıldığına taklit edilir.

Usta tahtayı şöyle biçer .
Biçer, biçer, biçer
Hırş, hırş, hırş

Usta çiviye böyle çakar.
Çakar, çakar, çakar
Tak, tak, tak

8

Görmeden Tanı

Çocuklar arasından birisi çağrılır ve ona: “Şimdi senin gözlerini kapatacağız ve arkadaşlarından birini yanına göndereceğiz, onu tanıyabilecek misin?” denir. Ebe önce elleriyle kız mı, erkek mi olduğunu anlamaya çalışır. Bundan sonra arkadaşının sesinden tanımak için kuş gibi, kedi gibi ses çıkar der. Eğer başarı gösterirse yeni bir ebe seçilir.

9

Alfabe Oyunları

Çocuklar on kişiden az olmamak üzere bir halka olurlar. Öğretmen birinin eline bir mendil verir, ona örneğin “K sesiyle başlayan iki nesne adı söyle!” der. Çocuk verilen bu ses ile başlayan iki nesne adı düşünürken mendil de elden ele dolaştırılır. Oyuncu mendil kendisine gelmeden söyleyebilirse (Örneğin: kedi, kitap gibi) oyunu kazanmış olur.

10

Kim Yok?

Çocuklar halka şeklinde oturur. Biri ebe seçilir, gözleri bağlanır. Bu arada öğretmen oyunculardan birisini oyun yerinden çıkartır. Ebenin gözleri açıldığında bütün çocuklar "kim yok" diye bağışırlar. Ebe dışarı çıkanın kim olduğunu bilirse oyunu kazanmış olur.

11

Nesi Var ?

Bir çocuk ebe seçilir ve sınıf dışında beklemesi istenir. Sınıfta bir nesne kararlaştırılır, onun özellikleri gözden geçirilir. Ebe içeri girince, diğer çocuklara "Nesi var?" sorusunu sorar. Aldığı ipuçları ile o nesnenin ne olduğunu tahmin etmeye çalışır. Bilenler alkışlanır, bir başka ebe seçilerek oyun sürdürülür.

12

Küçük Pisi Ciğerin Nerede ?

Ebe sandalyeye oturur. Bu küçük pisidir. Eli-ne bir mendil verilir, bu da ciğerdir. Arkadaşları

ebenin etrafında halkalanır. Ebenin gözleri bağlandıktan sonra öğretmen bir çocuğa, kedinin elindeki mendili kapmasını işaret eder. Mendili kapan yerine geçince kedinin gözleri açılır. Bütün çocuklar “Küçük pisi ciğerin nerede” diye bağırmaya başlarlar. Ebe “ciğerim burada” der ve bir çocuğu işaret eder. Eğer mendil o çocukta değilse “küçük pisi ciğerin nerede?” diye tekrar bağırmaya başlarlar.

Ebe bu kez de bulamazsa “zavallı pisi, aç kaldı pisi” derler. Başka bir ebe seçilir. Oyuna devam edilir.

13 ❀

BOMMMMCIZZZZZZ

Öğrenciler halka şeklinde otururlar. Birden başlayarak sayı sayarlar, beş ve beşin katları kime denk gelirse o öğrenciler sayı yerine “bom” derler. Bom diyemeyip yanlışlıkla sayı söyleyenler oyundan çıkarılır. Oyun üç kişi kalana dek sürdürülür. Bom yerine ele alınan belirli bir sesi içeren başka sözcükler de kullanılabilir.

14❁

Telgraf Yazma

Bir yakınımıza telgraf yazılacaktır. Ama telgrafın her sözcüğünün baş harfi önceden öğretmen tarafından belirlenerek verilir. Kim kısa zamanda ve komik yazarsa o çocuk alkışlanır. Örneğin : "B" ile başlayan bir telgraf yazınız; "Beni bugün Bursa'da bekle." gibi.

15❁

Zıldır zıpppp

Öğrenciler sıralarında otururlar. "Zıldır" dendiği zaman başlar öne eğilir, "zıp" dendiği zaman da başlar yukarı kaldırılır. İstenenin aksini yapanlar oyundan çıkarılır. Üç kişi kalana kadar oyun sürdürülür.

"Deve Cüce", "Evimize Köyümüze" oyunları da bu oyunun açık havada oynanabilecek benzerleri olarak uygulanabilir.

16❁

Aşure Pişirme Oyunu

Aşurenin içine ne kadar çeşitli yiyecek katılırsa o kadar lezzetli olur. Sınıfta bu oyunu oynamak için her öğrenciye bir yiyecek ismi verilir. Örneğin : Buğday, nohut, tarçın gibi. Öğretmen oyunu şöyle başlatır; “Bugün aşure pişireceğiz, suyu var, buğdayı yok.” der. Buğday adını alan öğrenci sözü alır ve “buğdayı var, nohutu yok” der. Böylece oyun sürer.

17❁

Babam Çarşıya Gitti

Oyunu başlatan “babam çarşıya gitti, ayva aldı” der ve oturan arkadaşlarından birini işaret eder. İşaret edilen ayağa kalkar, “babam çarşıya gitti, ayva aldı” yerine onun gibi “A” ile başlayan çarşıdan alınacak bir şeyin ismini söyler. Oyun bu şekilde sürdürülür.

EK 1*

DİL VE KONUŞMA GELİŞİMİ AŞAMALARI

0-1 YAŞ

1.ANLAMA

Konuşmacıya bakarak cevap verir.

Kendi adı söylendiğinde tepki verir.

"Buraya bak, buraya gel" sözlerine tepkide bulunur.

"Hayır" dendiği zaman yaptığı hareketi durdurur.

2.KONUŞMA

Ağlamaklı veya ağlamaksız sesler çıkarır.

Sesli ve sesiz harfleri kendi kendine tekrar eder.

Yetişkinin konuşmasından sonra sesli olarak iletişimde bulunur.

Sözcükleri anlamlı olarak istenilen uyumla söyler ve iletişim kurar.

Sesleri taklit eder.

1-2 YAŞ

1.ANLAMA

"Nerede?" diye sorulduğunda doğru cevap verir.

"Üstünde, altında, içinde" gibi zarfları anlar.

Bildiği bir eşya istendiğinde getirir.

Anahtar sözcükler bulunan basit cümleleri anlar.

Seri hâlinde ve birbiri ile ilişkili iki talimatı anlar.

Çevreden gelen sesleri ayırt edebilir.

2.KONUŞMA

İlk defa tam olarak anlamlı sözcükler söyler.

Eşya ya da resimlerin adlarını söyler,

Bir olayı açıklarken sözcükleri tek tek söyler.

Adını söyleyerek kendini tanıtır.

"Ben, benim" zamirlerini kullanır.

Kişilere, eşyalara, olaylara ilişkin yaklaşık elli sözcük bilir.

Ayrılma esnasında "bay bay" gibi sözcüklere tepkide bulunur.

2-3 YAŞ

1.ANLAMA

Bilinen eşyaların adı söylendiğinde tanır,
Ne ve nerede ile yapılan sorular sorar,
Olumsuz ifadeleri anlar,
Basit öykü kitaplarını dinlemekten zevk alır ve yeniden okunmasını ister.

2.KONUŞMA

İki sözcüklü cümleler kurar ve doğru olarak birleştirir,
Adını ve soyadını söyler,
"Ne ve nerede?" ile soru sorar,
Olumsuz cümleler kurar,
Anlayamadığında üzülür,
Zamirleri kullanır,
Sözel olarak evet anlamında olumlu tepki verir,
Basit fiilleri resimlerine bakarak söyler,
O andaki yaşantılarını anlatır.

3-4 YAŞ

1.ANLAMA

Zaman kavramını ifade eden cümleleri anlamaya başlar.

Kıyaslamaları anlar.

"Eğer, bundan sonra, çünkü" gibi sözcüklerin kullanıldığı cümleleri anlar.

Birbirleri ile ilgili dört emri yerine getirir.

"Haydi taklit edelim" denildiğinde anlar.

2.KONUŞMA

Tam cümlelerle konuşur.

Geçmiş deneyimleri hakkında konuşur.

Çoğul takılarını kullanır.

"Ben, benim" zamirlerini kullanır.

Şarkıları söyleyebilir.

Konuşmalarında ses hataları olmasına rağmen yabancılar tarafından anlaşılır.

"Üzerinde, içinde" gibi sözcükler kullanır.

Sıfatları doğru olarak kullanır.

4-5 YAŞ

1.ANLAMA

Birbiri ile ilişkili olmayan üç emri sırası ile yapar.

"Güzel, daha güzel, en güzel" gibi kıyaslamaları anlar.

Uzun hikâyeleri dinler ancak çoğu kez gerçekleri yanlış yorumlar.

Olayların sırasını anlar.

2.KONUŞMA

"Ne zaman, nasıl, niçin?" ile sorular sorar.

Küçük cümleleri birleştirerek bütün bir cümle kurar.

"Çünkü, böylece" sözcüklerini kullanarak olayların nedenleri hakkında konuşur.

Gerçekleri karıştırabilir ama öykünün özünü anlar.

Altı sözcükten oluşan cümleleri taklit eder.

Basit zıtlıkları bilir.

"Eğer ... ne ... ?" veya "zaman ... ne...?" şeklindeki sorulara doğru cevap verir.

İsim-isim, isim-fiil birleştirmesi yapabilir.

Telefonla konuşabilir.

5-6 YAŞ

1.ANLAMA

Sözel olarak belirtilen iki özel duruma uygun resimleri bulur.
Soyutlama becerisinin ilk belirtilerini göstermeye başlar.
Geçmiş gelecek ve geniş zamanı resimlerden ayırt eder.

2.KONUŞMA

Dil bilgisi bakımından yetişkinlerin konuşmasına çok yaklaşır.
Ancak, özne fiil arasındaki uyumla, geçmiş zaman kiplerinde bazı zorlukları vardır.
Söyleyişlerinde sıraya dikkat eder.
Bilgi verir ve alır.
Aile içinde arkadaşları ve yabancılarla iyi iletişim kurar.
Bildiği basit bir öyküyü sırasıyla anlatabilir.
Benzerlik ve farklılıkları söyler.

KAYNAKLAR

-Akkök F., Sucuoğlu B. "Anne Baba Rehberliği" Ortadoğu Teknik Üniversitesi Geliştirme Vakfı Yayını, Ankara, 1989.

-Atik, B., "Konuşma Özürlülerin Eğitimi ve Terapisi Kursu Ders Notları", M.E.B Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1990.

Belgin, E., Böke, B., "İşitme Engelli Öğrencilere İlkokul Öğretmenlerinin Yaklaşım Prensipleri", M.E.B Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, UNICEF, Ankara, 1996.

-Bennet, Leatha, Henson, Ferris. "Ailelerle Sağlıklı İletişim" (Editör: Sezen Ünlü) Anadolu Üniversitesi Psikolojik Danışma Rehberlik Merkezi Yayınları, Eskişehir, 1993.

-Chors, Frankenburg, Thornton. "Pediatrik Gelişimsel Tanı" (Çev: Yalaz, Anlar, Arısoy, Özkaynak, Topaloğlu) Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1983

-Dönmez, Dinçer, Derebalı, Gümüşçü, Pişkin. "Okulöncesi Dönemde Dil Gelişimi Etkinlikleri" Özel Uyum Özel Eğitim Okulu Yayınları, Ankara, 1983.

-Enç, Çağlar, Özsoy. "Özel Eğitime Giriş", Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975.

-Fairchild, Thomas, Henson, Ferris. "Davranış Bozukluğu Olan Çocuklarda Yardım" (Editör: Sezen Ünlü) Anadolu Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi Yayınları, Eskişehir, 1994.

-Lieborgott, Favors, Hoppel, Needleman. "Konuşma Bozukluğu Olan Çocuklar" (Çev: Hasan Karatepe) Karatepe Yayınları, Ankara, 1992.

-Jersild, Arthur T. "Çocuk Psikolojisi" (Çev: Gülseren Günce) Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1979.

-Millî Eğitim Bakanlığı."1. Özel Eğitim Konseyi" , Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

-Navaro, L., "Beni Duyuyor musun?", Ya-pa Yayınları, İstanbul,1987.

-Sönmez, V., "Öğretmen El Kitabı", Adım Yayıncılık, Ankara,1991

-Özsoy, Y., " Konuşma Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri", Eskişehir İ.T.İ.A. İletişim Bilimleri Fakültesi Yayını, Eskişehir,1982.

-Özyürek, M., Koçak, A. " Görme Güçlüğünden Etkilenmiş Çocukların İlkokulda Eğitimi İçin Öğretmen Rehberi "M.E.B Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, UNICEF, Ankara, 1996.

-Yavuzer, H., "Çocuk Eğitimi El Kitabı", İstanbul, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997.

-Yörükoğlu, A., "Çocuk Ruh Sağlığı", Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1986.

